

**НОВИЙ ВЕКТОР НАУКОВОЇ ДИСКУСІЇ З ПРОБЛЕМ ТЕОРІЇ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ
В ПРАВІ (РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ПЛЕНЮК МАР'ЯНИ ДМИТРІВНИ
ТА КОСТРУБИ АНАТОЛІЯ ВОЛОДИМИРОВИЧА
«ЮРИДИЧНІ ФАКТИ В ДОКТРИНІ ПРИВАТНОГО ПРАВА»)**

Яроцький В.Л.,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
Завідувач кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Розвиток сучасної теорії держави і права ставить перед дослідниками цілий ряд складних запитань, що пов'язані з осмисленням та розробкою теоретичної основи для змістовного вивчення проблеми походження права і специфіки його функціонування у суспільстві.

У цьому сенсі звернення до нагальних проблемних питань теорії цивільного права видається цілком виправданим та актуальним. Однієї з таких є теорія юридичних фактів. Як справедливо вказують автори єдиного в нашій Україні монографічного дослідження «Юридичні факти в доктрині приватного права» не викликає сумніву, що від визначення терміна правової норми, встановлення природи правовідносин значною мірою залежить наукова інтерпретація юридичного факту.

Юридичні факти покладено в основу функціонування всього механізму правового регулювання цивільних правовідносин. Саме вони, будучи самостійним елементом механізму правового регулювання, приводять останній в дію.

Юридичні факти виступають як своєрідне «ядро» в системі суспільних відносин, як така підсистема, спираючись на яку право здійснює перетворення всього масиву зв'язків. Від повноти системи юридичних фактів безпосередньо залежить своєрідність і точність правової реакції.

Юридичний факт є обов'язковою підставою для розвитку правовідносин. Навіть у тих випадках, коли закон покладає визначені обов'язки чи надає права, не передбачаючи для виникнення цих прав і обов'язків юридичних підстав, завжди існує юридичний факт, з яким пов'язується наявність прав і обов'язків. У такому аспекті юридичний факт є тим явищем реальної дійсності, що приводить норму права до руху, перетворюючи суб'єкта права на суб'єкта конкретних правовідносин.

Фактично, як це випливає зі змісту монографії, автори акцентують увагу насамперед на значенні юридичних фактів в процесі формування і подальшого розвитку суспільних відносин.

Автори монографічного дослідження доволі вдало висвітлюють теоретичні основи формування власної теорії юридичних фактів в приватному праві, приділяючи особливу увагу визначенню історико-теоретичного контексту розвитку цієї правової конструкції.

Загальна структура монографії зумовлюється як порядком вирішення сформульованих завдань, так і внутрішньою логікою розкриття обраної теми.

Перший розділ присвячений дослідженню соціальних фактів як умов розвитку соціальних відносин. Вченими розкривається роль і місце юридичного факту в правовому регулюванні суспільних відносин.

Місце юридичних фактів у механізмі правового регулювання цивільних відносин демонструється найбільш яскраво саме з точки зору поєднання трьох його елементів (норма права, юридичні факти та акти правореалізації). Юридичні факти забезпечують рух цивільних право-

відносин, є правовими імпульсами виникнення, розвитку та припинення прав, обов'язків, окремих правомочностей або цілих правовідносин. У свою чергу, існування правовідносин обумовлено юридичними фактами. Щодо актів правореалізації, то їх справедливо можна вважати окремим різновидом юридичних фактів (у деяких випадках навіть правоприміняючих).

Другий розділ присвячений феноменологічній сутності юридичних фактів. Авторами зауважено, що юридичним фактом є фрагмент реальності, встановлення якого нормативно формалізовано спричиняє наслідок, що впливає на розвиток правопоглинаючих конструкцій в суспільних відносинах.

Цікавим є підхід авторів монографії до дослідження функцій юридичних фактів а також засобів встановлення і фіксації юридичних фактів.

Варто зазначити, що юридична кваліфікація як процес встановлення ознак того чи іншого правового явища, закріпленого в законі, в цивільних правовідносинах або як процес визначення змісту окремої фактичної ситуації і професійне тлумачення в аспекті діяльності компетентних органів тісно пов'язані з правореалізацією та правозастосуванням, у зв'язку з чим можуть також розглядатися як частини цих процесів (стадії).

З'ясування поняття юридичних фактів у цивільному праві та розкриття їх правової природи — це лише перший крок до розуміння їх сутності. Відомо, що юридичні факти — не є однопорядковими категоріями. Вони можуть бути простими і складними складами, первинними і вторинними, нікчемними, дефектними, пріоритетними тощо, що відрізняються єдністю і протилежністю. Відтак наукова класифікація, якій приділено увагу у третьому розділі дослідження, це крок наступний, адже обрання критерію диференціації є одним із важливих напрямів для уніфікації та класифікації юридичних фактів.

Під час своєї роботи вчені приділяють значну увагу юридичному складу і дефектності юридичних фактів.

Юридичний склад, на думку авторів монографічного дослідження, це правова конструкція, комплекс різнорідних, самостійних життєвих обставин, кожна з яких може мати значення самостійного юридичного факту. Як сукупність взаємопов'язаних (взаємозалежних) самостійних юридичних фактів та правових умов юридичний склад слугує підставою для виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин.

Юридичний склад слід відрізняти від складного юридичного факту, адже для повноцінності юридичного складу необхідна не тільки наявність усіх елементів — юридичних фактів, а й суворе дотримання порядку їх накопичення. Наприклад, для визнання фізичної особи недієздатною факт про наявність хвороби в особи має наступити до того, як ці вимоги будуть заявлені у суді. Найголовніша відмінність складного юридичного факту від юридичного складу полягає в тому, що склад — це сукупність юридичних фактів, а складний юридичний факт — сукупність ознак, правових умов тощо. Саме тому запропоновано під

¹ Пленюк М. Юридичні факти в доктрині приватного права: монографія / Коструба А. В., Пленюк М. Д. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2018. 288 с.

складним юридичним фактом розуміти певні обставини, що мають складну будову і, таким чином, виражаються в множинних характеристиках, залишаючись при цьому одним юридичним фактом, що має цілу низку взаємозалежних та пов'язаних умов.

В свою чергу, дефектність юридичного факту достатньо варіативна. На думку вчених, до форм дефектності пропонуємо віднести настання певних подій, внаслідок чого змінюється юридична конфігурація правовідносин (стихийне лихо, ембарго, бойові дії тощо), а також компетентна діяльність суб'єктів нормотворення (прийняття нормативно-правового акта, внаслідок якого обмежується цивільно-правова оборотоздатність речей), яка впливає на результативність цивільних відносин. 17. Констатуємо, що досягнення мети правового регулювання цивільних правовідносин в стадії правореалізації може бути ускладнено дефектністю елементів відповідного механізму правореалізації. Це можуть бути дефекти правової норми або дефекти юридичних фактів. Наявність відповідного дефекту заважає досягненню мети правового регулювання суспільних відносин – їх впорядкованості. Саме тому механізм правового регулювання цивільних відносин формує певну програму дій для виправлення встановленої дефектності, яка полягає у можливості виправлення

дефекту юридичного факту методом самоорганізації і саморегуляції правовідносин їх учасниками. В іншому випадку формування і реалізація таких дій супроводжується правовим механізмом компенсації неможливості досягнення мети правового регулювання суспільних відносин, що відбувається в стадії правоприпинення правових відносин.

Рецензована монографія написана гарною українською мовою і відповідає вимогам української стилістики та лексики. Стиль викладу наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує легкість та доступність їх сприйняття, не втрачаючи при цьому загальний високий науковий рівень.

Загалом же, здійснене у цій монографії правове дослідження характеризується науковою новизною, має суттєве теоретичне та практичне значення. Його результати можуть застосовуватись як у науково-дослідній, так і в навчально-викладацькій діяльності.

Підсумовуючи, варто зауважити, що монографія «Юридичні факти в доктрині приватного права» є фундаментальною науковою працею, що характеризується науковою новизною, є важливим доробком вітчизняної науки теорії права, а також інтелектуальним внеском у розвиток сучасної юридичної діяльності.